

Päähaku, kulttuurien tutkimuksen kandiohjelma

Valintakoe 28.5.2021 klo 14.00–17.00

Lue huolellisesti kaikki ohjeet läpi

Koe koostuu 2 osasta. Kokeen kesto on 3 tuntia. Voit jakaa koeajan osien välillä haluamallasi tavalla. Voit liikkua osien välillä kokeen aikana vapaasti. Jos jokin osa jää sinulta kesken, viimeisin tilanne tallentuu vastaukseksi. Vastaa kaikkiin osioihin.

Sinulla saa kokeen aikana olla auki ainoastaan valintakoejärjestelmä sekä erillinen aineistotiedosto. Voit luonnostella vastauksiasi ruutupaperille. Ruutupaperille tekemiäsi merkintöjä ei huomioida arvostelussa.

Valintakokeen arviointi

Valintakokeessa on 2 osaa. Osasta 1 voit saada 0–60 pistettä ja osasta 2 voit saada 0–40 pistettä. Kaikilta kokeeseen osallistuneilta arvioidaan osa 1 ja hakijat asetetaan sen perusteella paremmuusjärjestykseen. Kokeen osa 2 arvioidaan vain osassa 1 parhaiten menestyneeltä 84 hakijalta. Jos useammalla hakijalla on sama pistemäärä kuin 84. hakijalla, osa 2 arvioidaan kaikilta näiltä hakijoilta.

Sinun on mahdollista tulla hyväksytyksi vain, jos saat osasta 1 vähintään 30 pistettä ja osasta 2 vähintään 20 pistettä. Osien pisteet lasketaan yhteen. Opiskelijoiksi valitaan parhaat pisteet saaneet hakijat.

Valintakokeen ennakkomateriaali

Haapoja-Mäkelä, Heidi 2020. Silencing the Other's Voice? On Cultural Appropriation and the Alleged Finnishness of Kalevalaic Runo Singing. *Ethnologia Fennica* 47 (1), 6-32. ISSN 2489-4982

Herva, Vesa-Pekka & Antti Lahelma 2019. Northern Archaeology and Cosmology: a Relational View. London: Routledge. (Luvut 1 & 2, s. 1-45). ISBN 978-0-429-43394-8

Jönsson, Håkan 2019. Tales from the Kitchen Drawers: the Microphysics of Modernities in Swedish Kitchens. *Ethnologia Scandinavica* 49 (1), 5-21. ISSN 2003-6043

Osa 1

Valintakoe kirjallisuuden perustuvat tehtävät (0–60 pistettä)

Osan 1 tehtävät perustuvat seuraavaan valintakoe kirjallisuuden perustuvat tehtävät:

- 1) Jönsson, Håkan 2019. Tales from the Kitchen Drawers: the Microphysics of Modernities in Swedish Kitchens. *Ethnologia Scandinavica* 49 (1), 5-21. ISSN 2003-6043
- 2) Herva, Vesa-Pekka & Antti Lahelma 2019. Northern Archaeology and Cosmology: a Relational View. London: Routledge. ISBN 978-0-429-43394-8. Luku 1. Introduction: Northern Exposure (s. 1–21) ja luku 2. Stone-worlds. (s. 25–45)
- 3) Haapoja-Mäkelä, Heidi 2020. Silencing the Other's Voice? On Cultural Appropriation and the Alleged Finnishness of Kalevalaic Runo Singing. *Ethnologia Fennica* 47 (1), 6-32. ISSN 2489-4982

Määrittele seuraavat käsitteet. Kirjoita vastaukset selkeästi käyttäen oikeakielisiä kokonaisia virkkeitä, ei luetelmaviivoja.

Tehtävä 1.1

'Vaientaminen' (silencing) ja 'äänen antaminen' (giving voice) Haapoja-Mäkelän artikkelin mukaan. (0–15 pistettä, max. 1100 merkkiä välilyönteineen)

Pisteytysperusteet 1.1

- "Vaientaminen" ja "äänen antaminen" liittyvät keskusteluihin kulttuurisesta omimisesta. Kulttuurisen omimisen keskustelussa tulisi keskittyä "ulkopuolisten" ja "sisäpiiriläisten" määrittelyn sijasta kulttuurisen omimisen haittoihin ja vahingontekoihin kuten vaientamiseen. (1p)
- "Vaientamisessa" on kyse siitä, miten dominoivat systeemit vaientavat tiettyjä ääniä, jotka usein ovat sosiaalisesti marginaalissa. (4p)
- Matthesin mukaan kulttuurisen omimisen määrittely voi johtaa essentialistiseen kulttuurin käsitteeseen, koska kuuluvuutta kulttuuriseen ryhmään on mahdotonta määrittellä tyhjentävästi. (1p)

Artikkelin empiirisiin esimerkkeinä "vaientamisesta" ovat

- "Inkeriläisyyden vaientaminen", jolloin inkeriläisen menneisyyden ja perinteen sijaan puhutaan suomalaisesta menneisyydestä ja kulttuuriperinnöstä. (1p)

- ”Paikan vaientaminen” siinä mielessä, että alue josta runonlauluperintöä on kerätty, on sulautunut tämän hetkisen Suomen poliittiseen alueeseen. (1p)
- ”Yksilöiden hiljentäminen,” jolla tarkoitetaan aikaisempien runolauluperinteen esittäjien äänen hiljentämistä niin, että runonlaulajia yksilöinä ei tuoda esiin. (1p)
- ”Äänen antaminen” on metafora toimijuuden antamisessa ja sosiaalisen aseman esiin tuomisessa usein marginaalisessa asemassa oleville ryhmille ja toimijoille. (4p)
- ”Äänen antamisen” yhteydessä tulee pohtia sitä kuka lopulta puhuu, tutkija vai toimija, ja missä foorumeilla ja kenelle puhuminen kohdistetaan. (1p)

Tehtävä 1.2

'Moderni' ja 'post-moderni' Jönssonin artikkelin mukaan. (0–15 pistettä, max. 1100 merkkiä välilyönteineen)

Pisteytysperusteet 1.2

Saadakseen vastauksesta yli 8 pistettä, on vastaajan kuvailtava erikseen sekä modernia että postmodernia. Kysymyksestä on mahdollista saada pisteitä usealla eri tavalla, koska pääsykoeteksti (Jönsson) ei yksiselitteisesti laita näitä piirteitä hierarkiaan. Vastaajan on selvästi perustettava vastauksensa pääsykoemateriaaliin.

Moderni (jokaisesta asiasta 1-2p tarkkuudesta ja kattavuudesta riippuen, yhteensä enint. 8p):

- Viittaa tässä yhteydessä kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen muutokseen länsimaissa erityisesti 1900-luvulla
- Keittiön erkaantuminen selkeästi erilliseksi tilakseen
- Teknologinen kehitystarina tärkeä, teollistumisen merkitys
- Markkinatalouden merkityksen kasvu
- Lumouksen murtuminen (disenchantment) ja sekularisaatio eli uskonnon merkityksen lasku
- Tarkat sukupuoliroolit
- Keskenään erilaisten arvomaailmojen yhteiselo ja näiden keskinäinen riippuvuus

Postmoderni (jokaisesta asiasta 1-2p tarkkuudesta ja kattavuudesta riippuen, yhteensä enint. 8p):

- Modernin ajan myöhäinen ja yhä käynnissä oleva vaihe
- Luonteenomaista jatkuva muutos ja suuri moninaisuus
- Tavaroiden, ajatusten ja arvojen kasvava liike kansainvälisesti
- "Space-time compression", eli informaation liikkuvuuden seurauksena aikakausien ja paikkojen sisältöjen läsnäolo nykyajassa.
- Nostalgia ja autenttisuus tärkeitä

- Väljemmät sukupuoliroolit
- Aiempaa heikompi luottamus vahvoihin moderneihin instituutioihin (esim. tiede)
- Yksilökeskeisyys, hedonismi ja henkilökohtaisen kokemuksen tärkeys (elämykset) myös keittiössä

Tehtävä 1.3

'Levoton keittiö' (restless kitchen) Jönssonin artikkelin mukaan. (0–15 pistettä, max. 1100 merkkiä välilyönteineen)

Pisteytysperusteet 1.3

Kysymyksessä viitattiin Elisabeth Shoven lanseeraamaan termiin *restless kitchen*, jota käsiteltiin artikkelin sivulla 14. Saadakseen täydet pisteet hakijan tulee mainita seuraavat asiat joita Shove liittää termiin:

1. "levoton keittiö" viittaa siihen, että keittiöt ovat saavuttaneet uuden roolin hyvän elämän indikaattoreina. (6p)
2. siihen liittyy lisääntynyt kiinnostus ruoanlaittoon. (1p)
3. mutta olennaisena myös uudenlaisen varustelutason määrän kasvu (muutokseen liittyy erilaisten keittiökoneiden määrän lisääntyminen). (3p)
4. Keittiö on jatkuvassa muutosliikkeessä (2p) ja kalusteet vaihdetaan usein (keskimäärin seitsemän vuoden välein, kun ennen vain kahden vuosikymmenen välein). (1p)
5. internetin käyttö liittyy tähän muutokseen: nykyään voidaan netissä tehdä virtuaalisia kiertelyitä hyvin varustelluissa keittiöissä (kun taas entisaikaan pystyi tällaisia keittiöitä näkemään luonnossa vain erilaisissa muuttuvissa näyttelyissä). (1p)
6. Levottomassa keittiössä on käyttämättömiä esineitä. (1p)

Tehtävä 1.4

'Relationaalisuus' (relationality) Hervan ja Lahelman kirjan lukujen mukaan. (0–15 pistettä, max. 1100 merkkiä välilyönteineen)

Pisteytysperusteet 1.4

- Kiinnostuksen kohteena arkeologiassa läpi 2000-luvun. Relationaalinen näkökulma pitää sisällään erilaisia teoreettisia suuntauksia, joiden käsitteet eroavat toisistaan, mutta joiden perusajatus on sama. (1p)

- Keskiössä ajatus materiaalisuuden ja muiden kuin ihmisten toimijuudesta, joka vaikuttaa todellisuutemme muotoutumiseen. (3p)
- Kysymys on tietämisen tavasta, jossa vastavuoroisuus ja yhteen kietoutuminen ei-ihmistoimijoiden kanssa on tavallista. (3p)
- Koska relationaalinen ajattelu on vastakkainen länsimaalaisella ns. rationaaliselle ajattelulle, voi relationaalinen ajattelu näyttäytyä taikuutena ja irrationaalisuutena. (2p)
- Relatiivinen tietäminen ei ole hävinnyt länsimaista, mutta modernismi on synnyttänyt hegemonisen tietämisen tavan, joka on dominoiva. (1p)
- Kriittinen dualistista ajatusta subjektin ja objektin eroavuutta kohtaan. Pyrkimys usein häivyttää subjekti/objekti rajanveto. (2p)
- Kriittinen antroposentrasta (ihmiskeskeistä) ja essentialistista ajattelua kohtaan, joka vallitsee länsimaisessa ajattelussa. (2p)
- Kehollinen tietäminen tärkeää. (1p)

Osa 2

Aineistoon perustuvat tehtävät (0–40 pistettä)

Osan 2 tehtävät perustuvat seuraavaan aineistoon:

Tekstiaineisto 2.1: Asare, Felix 2020. What happened to rock music's black history? Varsity 30.10.2020.

Kuva-aineisto 2.2: Kuva 1. Pyhäjoen punaliuskeesta valmistettu karhunpäinen tikari. Kuva: Markku Haverinen / Museovirasto (CC BY 4.0).

Perehdy huolellisesti aineistoon. Kirjoita vastauksesi selkeästi esseemuodossa käyttäen oikeakielisiä kokonaisia virkkeitä, ei luetelmaviivoja. Vastaa molempiin kysymyksiin.

Tekstiaineisto 2.1

What happened to rock music's black history?

As Black History Month draws to a close, Felix Asare delves into a time where black rock artists weren't scarce, and why that changed.

By Felix Asare, VARSITY 30.10.2020

We live in an age where the global music scene is arguably more diverse than at any other point in our history. Although this is something to be celebrated, it can also make it easy to neglect some of the current issues that we face. For example, the very fact that music as a whole is so diverse often masks how individual genres tend to be lacking in diversity. Rock music is one such example, as for many of us the number of black rock artists can seem to be of little significance due to the popularity of hip-hop, just as the lack of female artists is somewhat mitigated by their prevalence in pop music. However, discussing the origins of rock music – and the cultural appropriation that established it as a major western genre – should perhaps encourage us to reconsider the significance of its limited diversity, and what this means for both the music industry and society as a whole.

Background

Throughout the 20th century there were numerous examples of cultural appropriation in the West, with music and the other arts being particularly affected. In her 1973 essay *Ripping off Black Music*, Margo Jefferson discusses the social implications of rock music while also analysing the historical practices that paved the way for its appropriation. Jefferson and her fellow historians attribute many of the problems with rock music to the practice of minstrelsy which began in the early 19th century: this involved white performers such as Al Jolson and George Chisholm using blackface to mimic and deprecate black people as a form of entertainment for white audiences. The practice continued over the course of more than a century, with even the BBC having its own blackface programme entitled *The Black and White*

Minstrel Show, which only stopped airing in 1978. As a result, minstrelsy in the West normalised both the appropriation of black culture for white audiences and the image of 'black' performers entertaining these audiences, despite the fact that black people were entirely excluded from these events.

The beginning of a new genre

The birth of rock 'n' roll in the 1950s came as a direct result of both minstrelsy and the increasing popularity of rhythm and blues, which was regarded as a 'black genre'. As segregation laws were still in effect, the musicians, producers, managers and audiences were nearly all African American, however the lack of wealth and resources in their communities meant that they had limited access to radio broadcasting. Nonetheless, the music found its way to young white audiences through live shows and some recordings, prompting a reaction from white-owned radio stations and producers: the creation of rock 'n' roll. Driven by the commercial incentive, the new genre was manufactured by appropriating the musical features of rhythm and blues and repurposing them for white audiences. The success and popularity of rock 'n' roll surpassed those of rhythm and blues within a matter of years due to its exploitation of a much richer community, and soon the first rock stars such as Elvis Presley, Buddy Holly and the Beatles gained extreme wealth and fame. At its inception there were also a number of prevalent African American rock artists such as Little Richard and Chuck Berry who also enjoyed commercial success, however, this was in fact another direct link to minstrelsy. On the one hand, all rock 'n' roll artists performing for white audiences were arguably continuing the practice by appropriating the music of rhythm and blues artists, but in addition to this, the black rock 'n' roll artists themselves could be seen as another incarnation of the minstrel by performing for exclusively white audiences.

Jefferson labelled Elvis as the "greatest minstrel America ever spawned", due to the irony of him embodying the sentiment of minstrelsy without ever being formally recognised as one. Elvis allegedly never used blackface, openly denounced black people or proudly stated his cultural appropriation as a 'traditional' minstrel would, and yet he profited from black culture more than any minstrel before or after him. During his lifetime questions were raised about his authenticity and the extent to which he was exploiting black music, but this had little impact on his popularity or commercial success, and by the time of his death Elvis had almost become deified by the white audiences of the mid-20th century.

The death of rhythm and blues

By contrast, Jimi Hendrix was rebuked by his own people for playing rock music: in 1969 he was heckled at a concert which he performed in Harlem specifically for local African Americans, weeks after being idolised by thousands of white Americans at Woodstock festival. Hendrix strongly believed in diversity and racial equality, hoping that music could be used as a medium for achieving this, however many in the African American community viewed him as a traitor and a minstrel, with his race actually making him worse than the likes of Al Jolson in their eyes. When he was interviewed about the Harlem concert, he declared "I want to show them that music is universal, that there is no white rock or black rock" – a sentiment which aligned strongly with those of the civil rights movement of the time, but proved significantly less popular within the context of the music industry. Furthermore, this statement could be

seen in many ways to signify the death of rhythm and blues as a musical and racial antithesis to rock music. A little over two decades after the process of appropriation began, rock had now engulfed the commercial space of rhythm and blues, forcing the original genre to evolve into R&B, a blanket term for soul and funk.

Given that rock music's history is almost paradoxically based in both the simultaneous appropriation of black culture and the exclusion of black people, its current lack of black artists is perhaps of little surprise. From AC/DC and Queen to the likes of Foo Fighters and Led Zeppelin, the genre is filled with examples of white musicians who in many ways follow the precedent set by Elvis and his contemporaries 70 years ago. On the other hand, the examples of Tom Morello from Rage Against the Machine and Tosin Abasi of Animals as Leaders) are proof that contemporary black musicians can still be successful rock artists, but it is evident that they are decreasing every year, opting instead to pursue careers in genres more commonly associated with black communities. Furthermore this is not unique to rock music or even music as a whole, with the appropriation of black culture being seen in various other areas of society, whether it be in fashion, dance, food or even language. The extent to which black culture has been appropriated in this context however, means that rock music provides one of the starkest warnings of how we must not allow aspects of our social and cultural heritage to be erased from history.

Tehtävä 2.1

Analysoi Varsity-lehden kirjoitusta rock-musiikin historiasta kulttuurisen omimisen (*cultural appropriation*) näkökulmasta.

Hyödynnä analyysissäsi Heidi Haapoja-Mäkelän artikkelia *Silencing the Other's Voice? On Cultural Appropriation and the Alleged Finnishness of Kalevalaic Runo Singing*, julkaisussa *Ethnologia Fennica* 47 (1), 6-32. Tekstissä mainitut sanat "minstrelsy" ja "blackface" liittyvät amerikkalaiseen populaarikulttuuriin: "*Minstrel show* oli yhdysvaltalainen 1800-luvun viihdemuoto, jossa etenkin valkoihoiset esiintyjät värjäisivät kasvosensa mustiksi ja huulensa punaisiksi (niin sanottu *blackface*) karrikoidakseen afroamerikkalaisen väestön musiikkia, tapakulttuuria, vaatetusta ja tanssia" (Wikipedia). (0–20 pistettä, max. 3000 merkkiä välilyönteineen)

Vastaa tekstiaineiston pohjalta.

Pisteytysperusteet 2.1

Pisteitä annetaan, mikäli vastauksessa käsitellään analyttisesti ja pääsykoetekstiä hyödyntäen alla mainittuja pääteemoja. Hyvä vastaus painottuu Varsity-tekstin analyysin, ei tekstien referointiin, eikä

väljään aihepiiriin pohdintaan ilman kytkentää pääsykoemateriaaliin. Täydet pisteet saadakse vastauksessa tulisi olla käsitelty ansiokkaasti neljää alla mainittua asiakokonaisuutta.

1. Ymmärrys kulttuurisen omimisen käsitteestä yleisesti Haapoja-Mäkelän kuvailemalla tavalla, sekä tämän yhteyden näkeminen Varsity-lehden tekstiin. (5 p)

- Haapoja-Mäkelä toteaa, että kulttuurisen omimisen käsite on yleensä normatiivinen ja viestii toiminnan olevan haitallista, mikä näkyy Varsity-tekstin kielteisessä sävyssä vahvasti.
- Käsite on usein selkeän normatiivinen; se viestii, että on tapahtunut loukkaus. Tämän taustalla on usein emansipatorinen intressi, eli käsillä olevan ryhmän aseman parantaminen, ja toiseuttavien tai sortavien käytäntöjen osoittaminen. Tämä onkin Varsityn tekstin pääjuonne, koska se käsittelee mustaksi mielletyn musiikin konventioiden käyttöönottoa valkoisille markkinoidussa rock n roll -musiikissa.
- Haapoja-Mäkelä kritisoi kulttuurisen omimisen käsitettä muodikkaaksi mutta aliteoretisoiduksi. Tätä kuvastaakin osittain Varsity-lehden tekstissä se piirre, että se ei määrittele omimisen käsitettä, vaan olettaa lukijan jakavan sen merkityksen kirjoittajan kanssa.

2. Omistajuuden kysymykset. (5p)

- Eräs Haapoja-Mäkelän esiin nostamista kulttuurisen omimisen kritiikeistä liittyy kulttuurin omistamiseen liittyvään liberaali-individualistiseen oletukseen: käsitteen käytössä oletetaan, että kulttuuri on jotain, jolla on yksilöitävä omistaja kuten tavaroilla tai maa-alueilla. Varsity-teksti toistaa tätä oletusta.
- Tutkijan näkökulmasta kulttuurin omistajuuskysymykseen on usein kuitenkin vaikea vastata. Esimerkiksi Haapoja-Mäkelän käsittelemän Oi dai -runolaulun tapauksessa omistajan yksilöiminen on käytännössä mahdotonta, koska kappale on kansanlaulu eli "trad" ja siis määritelmällisesti sellainen, jonka alkuperäistä tekijää tai tekijöitä ei tunneta.
- Toisaalta Varsity-lehden teksti käsittelee tapauksia, joissa alkuperäiset tekijät eli rhythm n blues -artistit olisivat usein yksilöitävissä. Kirjoittaja ei kuitenkaan mainitse yksittäisiä teoksia.
- Toisin kuin Haapoja-Mäkelällä, Varsity-lehden kirjoittajalla on valmis näkemys omistajuudesta ja oletus, että se voidaan määritellä selkeästi: hänen mukaansa rhythm n blues on yksiselitteisesti mustaa musiikkia, joka anastettiin valkoisille markkinoidun rock n roll-musiikin käyttöön.

3. Vaientaminen ja äänen antaminen, sekä esiintyjien tematiikka (5p)

- Haapoja-Mäkelän mukaan onkin ehdotettu, että omistamispuheen tai sisä- ja ulkopuolisten sijasta kiinnitettäisiin huomiota varsinaiseen vahinkoon, jota mahdollisesti aiheutetaan: vaientaminen ja "episteeminen epäoikeudenmukaisuus", eli väärän tiedon välittäminen.
- Varsity-lehden kirjoittaja ei käytä hiljentämisen käsitettä, mutta puhuu kyllä tekstin lopussa mustan historian ja kulttuuriperinnön poispyyhkiytymisen vaarasta. Hän pitää rock n roll:in historiaa tästä varoittavana esimerkkinä.

- Eräs Haapoja-Mäkelän mainitsema tapa, jolla vaientamista on kansanmusiikin kohdalla tapahtunut, on aikaisempien esiintyjien vaientaminen. Uudemmat versiot ja esiintyjät ovat painottuneet vanhempien enemmän, marginalisoiden heidät lähinnä ”perinteen siirtäjiksi”.
- Lisäksi Haapoja-Mäkelä mainitsee, että Inkerinmaa ja inkeriläisyys marginalisoituivat Oi Dai:n leviämisen prosessissa, koska siitä tuli osa juuri Suomen alueen historiaa ja osa suomaalaista itää koskevaa mielikuvitusta.
- Varsity:n kirjoittaja huomauttaa, rock-musiikin nykyisyyden on valkoisten esiintyjien leimaama. Voi siis ajatella Haapoja-Mäkelän tapaan, että musiikin mustat juuret ovat marginalisoituneet musiikin nykyisyydessä, kun siitä on tullut ensisijaisesti amerikkalainen, ei afroamerikkalainen genre.

4. Kulttuurin sisä- ja ulkopuolisuus. (5p)

- Haapoja-Mäkelän mukaan kulttuurisen omimisen käsitettä on kritisoitu kulttuurisesta essentialismista, eli siitä, että käsite olettaa kulttuurin olevan jokin selvärajainen kokonaisuus, jolla on selkeä ydin. Jotta voitaisiin yksiselitteisesti puhua kulttuurin sisä- ja ulkopuolisista, olisi sillä oltava selvät rajat.
- Toinen Haapoja-Mäkelän mainitsemista kritiikeistä on, että kulttuurisesta omimisesta puhuminen olettaa selkeät kulttuurin sisä- ja ulkopuoliset toimijat, vaikka kulttuurin aito jäsenyys on vaikea määrittellä. Ketkä ovat esimerkiksi Oi Dai:n tapauksessa kulttuurin sisäpuolisia, ja ketkä ulkopuolisia? Laulu on inkeriläisten naisten parissa syntynyt, mutta sittemmin levinnyt laajalle, ja tämä (kuten myös omistajuuskysymys) on monimutkaistunut arkistoinnin ja uusien versioiden myötä.
- Varsity-tekstissä kulttuurin rajojen kysymystä ei suoraan problematisoida. Tekstin mainitsema Jimi Hendrixin tapaus kuitenkin kertoo osaltaan omistajuuden tematiikan moniselitteisyydestä. Artisti saavutti suursuosion paljolti valkoisen yleisön täyttämässä Woodstock -tapahtumassa, mutta vastaanotti buuauksia pari viikkoa myöhemmin keikallaan kuuluisalla mustien asuinalueella, Harlemissa. Hendrix itse olisi halunnut luopua musiikin rodullisista linjoista, mutta moni piti häntä musiikkiin liittyvässä omistajuuskiistassa petturina.

Kuva-aineisto 2.2

Kuva 2.2 Pyhäjoen punaliuskeesta valmistettu karhunpäinen tikari. (Kuva: Markku Haverinen/Museovirasto)

Tehtävä 2.2

Pyhäjoen kunnasta Pohjois-Pohjanmaalta löytyi vuonna 1957 hiekanoton yhteydessä 16 cm pitkä kivikautinen tikari. Esine löytyi aivan kivikautisen talonpohjan vierestä ja sen kahvan päähän on taidokkaasti kuvattu karhunpää ylhäältä katsottuna. Se on valmistettu koristeellisesta, tummanpunaisesta kivilajista, jossa on luontaisia vaaleita juovia, ja se on huolellisesti hiottu, jotta värit pääsisivät oikeuksiinsa. Esineessä ei ole käyttöön viittaavia jälkiä. Sen valmistamiseen käytettyä kivilajia ei esiinny Suomessa, vaan se on tuotu satojen kilometrien päästä, Pohjois-Norjan ja Ruotsin Kōlivuorten eli Skandien alueelta, missä sitä on louhittu korkealla vuoristossa sijaitsevista esiintymistä. Esinetyyppi on ollut käytössä uudemman eli neoliittisen kivilauden loppupuolelta pronssikaudelle asti, ainakin 2000 vuoden ajan.

Analysoi esinettä pohjoisen maailmankuvan ja relationaalisen ajattelun näkökulmista.

Hyödynnä analyysissasi Vesa-Pekka Hervan ja Antti Lahelman teoksen *Northern Archaeology and Cosmology: a Relational View* (Routledge, 2019) lukuja 1 ja 2 (sivut 1–45). (0–20 pistettä, max. 3000 merkkiä välilyönteineen)

Vastaa kuva-aineiston pohjalta.

Pisteytysperusteet 2.2

Hyvässä vastauksessa pääsykoemateriaaleista omaksuttua tietoa on sovellettu esineen tulkintaan, käyttäen hyväksi sekä esineestä kerrottuja taustatietoja, että kuvan havainnointia. Mahdollisia tulkintoja on useita, mutta niiden tulee perustua pääsykoetekstiin ja keskittyä itse esineeseen ja sen merkityksiin, ei tekstien referointiin tai yleisluontoiseen pohjoisen maailmankuvan selostamiseen. Hyvän vastauksen keskeisiä teemoja ovat:

- Esineen raaka-aine ja louhimisen yhteys aliseen maailmaan (enint. 4 p). Kiviaineksen louhiminen ei perinteisessä pohjoisessa maailmankuvassa ole ainoastaan raaka-aineen hankkimista, vaan sillä myös maailmankuvallinen ulottuvuus. Kalliopinnan rikkominen on ollut vaarallista ja louhiminen edellytti yhteistoimintaa kallion sisällä elävien, ei-inhimillisten olentojen kanssa. Mineraalien hakeminen 'aliseen maailmasta' (ja toisaalta korkealta vuoristosta) yhdistyvät shamanistisen, kolmikerroksiseen maailmankuvaan, jossa ylinen ja alinen olivat henkiolentojen asuinsijoja. Aliseen maailmaan yhdistyi pohjoisessa folkloressa myös erilaisia houkuttelevia 'ihmeellisyyksiä', kuten kristallit, kulta, aarteet, jne.
- Raaka-aineen kaukainen, vaikeapääsyinen alkuperä (enint. 4 p). Se, että esine on peräisin kaukaa, satojen kilometrien päästä, voi liittyä asioiden ja paikkojen maagisiin yhteyksiin; materiaali sisältää viitteen etäiseen, vaikeapääsyiseen paikkaan. Kiven louhiminen korkealta vuoristosta on ollut tärkeää, vaikka vastaavaa ainesta olisi ehkä ollut saatavilla helpomminkin (vrt. Hesperholm). Paikkaan liittyvät traditiot kiinnittyivät sieltä peräisiin oleviin esineisiin. Esineen päätyminen Suomeen kertoo liikkuvuudesta ja laajoista vaihtoverkostoista.
- Kiven väri (enint. 3 p). Punaliuskeen huomiota herättävä väri ja laajemmin kiinnostus värikkäisiin, kiiltäviin, hiottuihin materiaaleihin liittyy keskeisesti neoliittiseen vallankumoukseen ja sen mukanaan tuomaan lisääntyneeseen mineraalien käyttöön. Kun kyseessä on tikari eli tappoesine, punainen väri ehkä myös assosioituu (karhun) vereen. Väri saatiin esiin arkisen näköisestä raaka-ainekimpaleesta sitä huolellisesti työstämällä, mikä myös oli neoliittiselle kivikaudelle tyypillistä.
- Esineiden toimijuus (enint. 4 p). Karhun pää –koriste ehkä viittaa animistisiin käsityksiin, joissa ihmisten, eläinten ja esineiden välillä ei ollut kategorista eroa, vaan esineet saatettiin mieltää eläviksi olennoiksi ja aktiivisiksi toimijoiksi. Erityisiä voimia omaavat esineet ovat toistuva piirre pohjoisten kansojen tarinaperinteessä ja historiallisissa lähteissä, ja myös arkeologisessa aineistossa, mikä liittyy siihen, että esineet voivat animistisessä maailmankuvassa 'kaapata' omistajiansa ominaisuuksia. Karhuteema tikarissa saattaa myös viitata karhun rituaaliseen tappamiseen (peijaiset).
- Tikarin funktio (enint. 3 p). Käyttöjälkien puuttuminen ja koristelu voivat viitata siihen, että kyseessä on erityinen (rituaali-) esine, jota ei käytetty kovin usein. Löytöpaikka kivikautisen

talonpohjan vieressä on kuitenkin normaali, arkinen ympäristö. Tämän voi tulkita niin, että esine liittyy sekä rituaaliseen että arkipäiväiseen kontekstiin, eikä niiden välinen ero ollut jyrkkä.

- Esinetyypin pitkä käyttöikä (2 p) voi merkitä sen toimineen sukupolvia yhdistäneenä siltana, jolla on ollut kulttuuria ja maailmankuvaa ylläpitävä tehtävä.